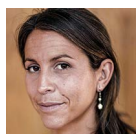

Samverkansmönster och effekter: utmaningar för att utvärdera samverkan hos universitet och högskolor

Universitets och högskolors (UoH) samverkan med företag, offentliga verksamheter och civilsamhället är viktig för att skapa samhällseffekter, liksom för forskningen och utbildningens kvalitet. Forskningen om samverkans effekter är dock relativt outvecklad, trots att det finns relevant forsknings- och policylitteratur. Nyligen gicks denna litteratur igenom i en rapport om samverkan och dess effekter.

EUGENIA PEREZ VICO,
Sveriges Tekniska
Forskningsinstitut
Eugenia.PerezVico@sp.se

I forskningspropositionen 2012 uttryckte regeringen en ambition att utveckla den modell med vilken resurser fördelas till de svenska lärosätena. I anknytning till detta fick VINNOVA i uppdrag att utforma en modell för bedömning av prestation och kvalitet i samverkan. Ett av flera underlag för VINNOVAs uppdrag är denna rapport

som beskriver samverkansmönster och typ-effekter av dessa.

Fyra olika typer av samverkan

Rapporten definierar samverkan som en interaktiv process som skapar ömsesidig nytta, både för universitet och högskolor (UoH) och deras samverkanspartners. Samverkan ses inte som en enskild uppgift utan som integrerad i UoHs kärnprocesser. Tabellen sammanfattar samverkan i fyra kategorier.

Samverkan vid tekniköverföring beskrivs som en produktbetonad trans-

aktion där mer eller mindre befintlig kunskap ges en kommersiell inriktning genom en innovationsprocess eller en företagsetablering. Exempel hittas främst inom naturvetenskap, teknik och medicin, och sällan inom samhällsvetenskap och humaniora. *Forskningssamverkan* inkluderar forskningsaktiviteter som fokuserar på gemensam kunskapsutveckling, vilket engagerar många fler forskare än konventionella kommersialiseringsaktiviteter. Sverige har en väl utvecklad forsknings-samverkan - ett resultat av långsiktiga relationer, speciellt med företag som ABB, Volvo och Ericsson. *Utbildningssamverkan* sker i hög grad i anknytning till UoHs grundutbildning. Trots att detta inte är ett fokus inom forskningslitteraturen finns många svenska exempel, i synnerhet inom program med mycket verksamhetsförlagd utbildning, såsom läkarutbildningen. *Övrig utåtriktad samverkan* inkluderar ömsesidig interaktion och dialog genom nätverkande, debatterande och rådgivning. Dessa aktiviteter knyter an till tidigare kategorier men skiljer sig från forskningssamverkan i att de fokuserar på ömsesidigt kunskapsutbyte framför gemensam kunskapsutveckling, och från tekniköverföring genom att de fokuserar på immateriellt, informellt och tjänsteinriktat kunskapsutbyte framför en produktorienterad transaktion. Exempel hittas i allt från neutrala och öppna arenor för

KATEGORISERING AV SAMVERKANSMÖNSTER

Nivå 1	Nivå 2
Samverkan vid tekniköverföring	Utveckling och spridning av innovationer i samverkan
	Företagsetableringar
Forskningssamverkan	Samverkan i forskning
	Uppdrags- och aktionsforskning som inkluderar samverkan
	Delade faciliteter och forskningsinfrastruktur
	Personrörlighet
	Samverkan kring forskarutbildning
Utbildningssamverkan	Uppdragsutbildning och fortbildning
	Behovsanpassning av utbildning
	Praktik och fallstudier i samverkan
	Samverkan i undervisning och handledning
Övrig utåtriktad samverkan	Nätverkande, arenautveckling och partnerskap
	Formellt deltagande i samhällsutveckling
	Deltagande i publika event och popularisering av forskning
	Konsultverksamhet

“Samverkan ses inte som en enskild uppgift utan som integrerad i UoHs kärnprocesser”

“En central aspekt inom denna kategori, informella relationer, lyfts dock fram som viktig för att möjliggöra utvecklingen av andra typer av effekter då samverkan i hög grad handlar om möten mellan individer”

innovation och samhällsutveckling, till deltagande i standardiseringsprocesser och remissvar.

Samverkans effekter

Effekter av samverkan sammanfattas i fyra olika typer. *Resurseffekter* inkluderar bidrag till uppbyggnaden av finansiella resurser, inklusive forskningsfinansiering, och fysiska resurser som artefakter och infrastruktur. *Kompetens- och lärande-effekter* innefattar breddning och fördjupning av kunskapsbasen genom att ny kunskap utvecklas och befintlig kombineras. Detta inkluderar kunskapsutbyte genom lärande, samt uppbyggnad och rörelse av humankapital. *Vägledningseffekter* inkluderar påverkan på aktörers, inklusive UoHs beslut om resursallokering och verksamhetsinriktning. Detta innefattar stöd till utveckling av parter legitimitet och social acceptans för förändringsprocesser. *Nätverkseffekter* innefattar uppbyggnaden av nätverk och relationer, inklusive systemiska egenskaper och socialt kapital i form av tillit, samhörighetskänsla och ömsesidigt erkännande.

Samverkan vid *tekniköverföring* ger blygsamma effekter jämfört med andra samverkansmönster. Dock uppstår vissa kompetens- och lärande-effekter genom explicit och formell kunskapsöverföring. Aktiviteterna kan öppna upp nya utvecklingspår och utveckla entreprenöriell kompetens. *Forskningssamverkan* ger tydliga kompetens- och lärande-effekter. Det ger även viktiga nätverkseffekter vilka kan underbygga långsiktiga relationer som möjliggör ytterligare samverkan. Även *utbildningssamverkan* ger viktiga kompetens- och lärande-effekter, särskilt samverkan kring examensarbeten och behovsanpassning av utbildning.

Effekter av *övrig utåtriktad samverkan*, i synnerhet deltagande i media och popularisering av forskning, är mindre omnämnd i litteraturen. En central aspekt inom denna kategori, informella relationer, lyfts dock fram som viktig för att möjliggöra utvecklingen av andra typer av effekter då samverkan i hög grad handlar om möten mellan individer. Även kultu-

rella dimensioner är viktiga möjliggörare. Detta inkluderar att sprida en allmänt positiv inställning till samverkan och att etablera en gemensam samverkanskultur med parter som inkluderar förståelse för varandras skilda prioriteringar och förutsättningar. Dessa nätverkseffekter möjliggör att man trots skilda mål ser värdet av och strävar efter att arbeta tillsammans.

Bedömningsmodell: mångfald och helhet

Ur litteraturöversikten framträder ett antal principer för att utveckla en bedömningsmodell för samverkan. För det första bör modellen fånga in och beakta mångfalden av samverkan, samt ta hänsyn till UoHs skilda förutsättningar. Sektorer eller regioners förmågor och kultur, ämnesområdenas natur samt tillgången till stödstrukturer påverkar UoHs samverkan. Frågan om dessa och andra faktorer betydelse är viktigt, men har inte rymts inom rapporten. Dock antyds ett visst fokus på övrig utåtriktad samverkan för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, och på tekniköverföring och forskningssamverkan för de tekniska vetenskaperna.

För det andra bör en bedömningsmodell kunna anpassas över tid och integrera olika typer av information. Det är även viktigt att bedömningen baseras på en helhetsbild, både med tanke på ovannämnda skilda förutsättningar och eftersom samverkan kan vara svårfångad då vissa aktiviteter är subtila och inbäddade i sitt sammanhang. Det kan även ta lång tid för effekter av samverkan att uppstå. Därför bör olika typer av underlag användas komplementärt och enskilda indikatorer bör inte ges för mycket utrymme. Annars riskerar modellen att skapa negativa konsekvenser, som att resurser tas från annan typ av verksamhet eller att UoHs roll som oberoende granskare äventyras.

“Samverkan behöver inkluderas i forskningspolitiska processer, såsom i utvecklingen av en ny resursfördelningsmodell”

För det tredje bör kostnaden för insamling av underlag vägas mot behovet av informationen. Insamlingen bör vara anpassad till UoHs befintliga verksamheter och medge lärande för att öka dess värde. Vidare bör bedömningen göras på en lämplig nivå med avseende på individ, grupp eller lärosäte. Att räkna ett UoH som en enhet är svårt då många lärosäten inhyser en stor variation av forskargrupper och ämnesområden. Bedömningen är lättare att göra på individ- och eller gruppnivå, men det är utmanande att aggregera detta till lärosätetsnivå.

Slutligen är det viktigt att beakta vem som gör bedömningen, vad samverkan ska bedömas mot och val av tidpunkt. Olika parter bedömer värdet av samverkan olika, givet deras olika perspektiv, mål och förväntningar. Värdet av samverkan kan även komma att förändras över tid.

Dessa principer antyder storleken på den utmaning VINNOVA står inför med sitt uppdrag. Men utmaningen forskningspolitiken möter är än större. Samverkan behöver inkluderas i forskningspolitiska processer, såsom i utvecklingen av en ny resursfördelningsmodell. Samtidigt riskerar en bedömningsmodell för samverkan att medföra betydande kostnader, obalanserad styrning och opportunistiskt beteende, vilket kan ta resurser från annan värdefull verksamhet inom UoH. En annan risk är att en standardiserad modell urvattnar det värde som skapas i mångfacetterade samverkansprocesser. För att begränsa dessa risker är det viktigt att politiken utvecklar en välinformerad bild av förutsättningarna för samverkan på svenska universitet och högskolor. Detta måste vara en av utgångspunkterna för att bedöma behovet av, och utforma en eventuell bedömningsmodell, men framför allt för att teckna en politisk målbild. 🗨️

Artikeln bygger på rapporten «Universitetets och högskolors samverkansmönster och dess effekter», skreven av Eugenia Perez Vico, Tomas Hellström, Niklas Fernquist, Hans Hellmark & Stefan Molnar (Vinnova Analys VA 2014-09), se http://www.vinnova.se/upload/EPiStorePDFva_14_09.pdf